

За последен път видях Сараево в един снежен сумрак след големия *ексод* на сърбите от този град. Пътят към свободните планини, накъдето се бях запътил, беше призрачно пуст. След един завой, на място, наречено Осмиците, надолу по които се пързалих като дете, и тъмната стена на боровата гора, Сараево се откри ненадейно пред очите ми като сиво ветрило. Лежеше тук, в краката ми като сребърен поднос, покрит с тънък воал от отровна мъгла, който някой беше метнал и захвърлил сред снежните планини. За едно единствено мигновение видях на него сервиран целия си живот; лабиринтите от сгради, площици, улички, джамиите и църквите и заскрежените тополи – както се говори, че в момента преди смъртта му, през съзнанието на човек за миг прелитат всички преживени дни. Приспано, изпълнено с тишина, Сараево дишаше като море от сиви квадратчета върху метафизичния килим на детството и младостта.

Моят придружител без думи ми подаде пистолет, а самият той вкара патрон в цевта на автомата си и отвори страничния прозорец на джипа, готов за стрелба, понеже минавахме през вражеска територия. Тихо ми нареди да стрелям без колебание по всеки, който се опита да ни спре. От лявата си страна, хипнотизиран, се бях втренчил в Сараево, знаейки, че го виждам за последен път, докато от дясната страна на пътя през гората се промъкваха опасните тъмни сенки на онези, на които беше присъдено това парче земя. Гледахме се така след четвърт век, от страшно близко разстояние, очи в очи – моят роден град, който многоократно по различен начин се опитваше да ме убие и забави по пътя

към свободата, и аз – неговият син, с пръст на студения спусък на оръжието. Миришеше на скорошен сняг и смърт.

През този следобед се озовах на самата периферия на отдалеченото сараевско предградие, откъдето започва само пейзаж и нищо повече. Този крайградски квартал беше присъден на сърбите след сключването на мира като утеха, а до него се стигаше през склоновете на планината по току-що прокаран заобиколен път, който минава през просеки и дефилета, през пустош и чукари. От този почти несъществуващ, но безопасен път, далеч от линията на разграничаване, нито от едно място не може да се види Сараево, а аз толкова пъти желаех да го видя още веднъж. Приех поканата на войводата А. да минем с джипа му по онова другото старо асфалтно шосе, което някаква анонимна дипломатическа ръка със замаха на своята писалка някъде далече, в щата Охайо, беше пресякла на две места и присъдила на другата страна. По това шосе минават само танкове и бронетранспортьори с чужди войници, коли с журналисти и охранявани конвои от камиони; на останалите, които се осмеляват да минат оттук, никой не гарантира безопасността.

“Минаваме през турците!” – каза кратко Войводата и вкара патрон в цевта на своя хеклер. Възниеськ, набит, широкоплещест и с черна като нощ брада, която падаше върху гърдите му – той каза това, като че ли в него проговори пробуденият митичен хайдутин от времето на воюване с турците. Въпреки че войната беше завършила, той още не сваляше избелялата маскировъчна униформа. За главата му е определена награда – истинско богатство в германски марки; поставяха му засади и американските морски пехотинци, и муджахедините от Иран, но той продължаваше като омагьосан да обикаля по пътищата, предизвиквайки съдбата, с черния си направен на решето *нисан* с пукнати стък-

ла, чиято външност сякаш парализира онези, които го преследват, защото знаят, че Войводата няма да си отиде от този свят сам, без да го придружат десетина от тях, най-малко. В погледа му витаеше смъртта, докато той караше с дясната ръка, а с лявата държеше автомат със свален предпазител.

Забравям за засадите и гледам като хипнотизиран забранения град, който навъсено се обвива в мъгла като с някаква раздрана черга.

Сега вече знам: пратил ми е своите злокобни заклинания и не ми позволява спокойно да живея живота си.

В този мразовит сумрак решавам да се освободя от него веднъж завинаги. Заричам се, че ако изобщо изляза жив от всичко това, ще отида в Света гора, че ще постя и ще се моля за спасение на душата си. Там злите духове нямат достъп вече цели осем века. Ако нещо може да ме освободи от болезненото омагьосване, това ще бъде Хилендар.